

NEUVOTTELUA MERKITYKSISTÄ MEDIASSA

Marianna Laiho & Iiris Ruoho
(toim.): **MEDIAN MERKITSEMÄT.**
RUUMIS JA SUKUPUOLI KUVASSA.
Jyväskylä: PS-kustannus 2005.
160 s.

Marianna Laihon ja Iiris Ruohon toimitama *Median merkitsemät. Ruumis ja sukupuoli kuvassa* on itsenäinen jatko yliopistojen media- ja naistutkimus-oppiaineiden opintovaatimuksissa ahkerasti käytetylle teokselle *Naisen naamio, miehen maski. Katse ja sukupuoli mediakuvassa* (1996). Teosten toimittajat, kuten osa kirjoittajistakin, ovat samoja. Molempien teosten tutkimuksellisessa fokuksessa on sukupuolten esittäminen mediakuvissa ja -teksteissä. Myös teosten muotokielet muistuttavat toisiaan; ne ovat molemmat päällisin puolin kompakteja, käteen sopivia pikku kirjasia. Tosin kymmenen vuotta nuoremman version grafiikkaa voi luonnehtia huomattavasti vähäeleisemmäksi ja oivaltavammaksikin kuin edeltäjänsä. Näin teosten ulkoasut itse asiassa viestivät kiehtovalla tavalla ajan – kymmenen vuoden – kulumisesta paitsi mediatutkimuksen teon, myös mediakuvavastojen ja -representaatioiden historiassa. Ehkä jotain tämänhetkistä tutkimuskirjallisuuden toteutustrendeistä kertoo se, että teoksen toimittajien laatiman esipuheen lisäksi siinä on heidän kirjoittamansa jälkisanat. Johdannossa keskitytään teoksen tekemisen motivointiin, artikkeleiden kontekstualisointiin sekä sisältöjen ja johdopäättösten esittelyyn. Jälkisanat arvioivat artikkeleita uudelleen aiempaa syvemmin ruumiillisuuden teemoihin ja politiikkaan nivoen.

Molemmat kirjaset sisältävät tutkimuksellisesti painavaa sanottavaa. *Median merkitsemät* -teosta edeltäneessä *Naisen naamio, miehen maski* -teoksessa kirjoittajat keskittyivät tarkastelemaan kriittisesti sukupuolen esittämiseen ja ilmestymisajankohtanaan erittäin ajankohtaiseen aiheeseen, sukupuollittuneeseen katsojuuteen liittyvää

problematiikkaa. *Median merkitsemät* jatkaa tarkastelemalla ruumiillisuutta ja sen sidoksisuutta sukupuoliesityksiin mediassa. Teoksessa liikutaan etenkin identiteettiä määrittävien kategorioiden alueella, ja monet siinä esitetyistä näkökulmista ovat myös kaivatun tuoreita.

Nykyisellään mediarepresentaatioiden kriittisessä tutkimuksessa suosituimpia osa-alueita identiteettiä muokkaavien kategorioiden kentässä ovat eittämättä olleet sukupuoli ja seksuaalisuus. Toisinaan olemme tavanneet niihin liittyen myös ”rodun”, etnisyyden, yhteiskunnallis-taloudellis-sosiaalisen aseman (luokka) ja iän (lähinnä nuoruus) tuomien merkitysten kriittistä analyysia. *Median merkitsemät* pitää tutkimuksen keskiössä sukupuolen ja lähtee laajentamaan tutkimuskohteitaan vielä harvemmin käsiteltyihin suuntiin: sen tarkastelun kohteina ovat sellaiset ruumiiseen sidoksissa olevat konstruktiot kuin ikä(äntyminen), terveys ja koko. Lisäksi tutkitaan miehen ruumista yhteiskunnan symbolina sekä naisen ruumista hyvin konkreettisena subjekti-objektina: yhtäältä toimijana ja toisaalta katseen kohteena sellaisissa mediaan tiiviisti kytköksissä olevissa lajeissa kuin urheilu ja porno. Ruumiillisuutta korostavassa kulttuurissa, median pornoistumisen aikana, nämäkin aiheet ovat ajankohtaisia, kiinnostavia ja tärkeitä.

Irma Kaarina Halonen aloittaa kokonaisuuden kirjoittamalla naisten ”kauneuskatastrofista” (s. 22) eli vanhenemisesta. Hän analysoi, millaista suhtautumista mediassa tuotetaan vanhenevaa naisruumiista kohtaan. Halonen toteaa osuvasti, että nykyisessä medioituneessa todellisuudessa ”kulttuurisen katseen” (s. 20) panoptisiksi alaisiksi asetetut naiset ovat alkaneet tiedostaa ikääntymisensä merkit ja ulkonäkönsä puutteet ulkopuolisen silmin. Fyysisestä vanhenemisesta täytyy olla huolissaan, koska se näkyy. Halonen kuitenkin osoittaa iän merkit ja ulkonäköpuutteet keinotekoisiksi konstruktioiksi, joita rakentavat luonnontieteelliset, lineaariset ja kliiniset diskurssit sekä havaitsemisen tavat. Näin naisille osoitetut huolet ja paineet ulkonäöstä paljastuvat yhteiskunnallis-sosiaalisen vallan ja hallinnan välineiksi, joi-

den avulla paitsi kontrolloidaan naisuutta, tehdään monikansallista bisnestä.

Iiris Ruoho tutkii kotimaisen *Raid*-rikkossarjan tapaa asetella miehen ruumis yhteisönsä vertauskuvaksi. Ruohon *Raid*-tulkinnassa miesten alaruumiisiin kohdistuvat haavoittumiset, kärsimykset ja kyvyttömyydet eivät siis kerro yhteisöstään hyvää. Ruohon artikkeli on muodoltaan moitteeton ja se etenee sujuvasti, mutta taisin odottaa siltä pikkuisen enemmän kuin sain. Olisin toivonut kiitettävällä intensiteetillä ja tarkkanäköisyydellä laaditun representaatioanalyysin jälkeen vielä jotain. Jotain, mikä olisi esimerkiksi tuonut tutkijan itsensä lähemmäksi lukijaa tai edes tämän nyt arvailujen varaan jäävän poliittisen position näkyvämmäksi.

Jussi Turtiainen tutkii artikkelissaan hieman Laihon tavoin sukupuolitetun ruumiin ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Hän tarkastelee urheilevan naisen ruumista ja sen aktiivisessa toimijuudessaan tuottamaa kulttuurista ristiriitaa sekä sen myötä muodostunutta yhteiskunnallista uhkaa. Turtiainen erittelee median ajassa muuttuvia tapoja liennyttää tätä uhkaa: kun 1900-luvun alussa urheilevat naiset esitettiin mediassa pelkoa ja uteliaisuutta herättäviksi, feminiinisen ja maskuliinisen rajoja häiriköiviksi hirviöfettisiksi, nykymedia muovaa heistä hyperfeminiinisiä ideaalifetissejä, joiden erotisointi häivyttää niiden feminiinisuuden rajoja koettelevan uhan. Turtiaisen artikkeli on siis koruton kertomaa kulttuurisen hegemonian voimasta kesyttää sen hierarkkisia konstruktioita uhkaavat subjektit sekä sen kyvystä uusiutua yhteiskunnan muutosten mukana. Olisin kaivannut artikkeliin mukaan esimerkkejä mahdollisuuksista vastustaa kuvattua hegemoniaa eli kertomuksia urheilijoista, jotka yhteiskunnan diskurssien ruumiita luokittelevasta voimasta huolimatta ovat onnistuneet koettelemaan sopivaksi mielletyn sukupuolisuuden rajoja. Esimerkiksi Turtiaisen esiin poimiman tennistähti Martina Navratilovan ulostulo kaapista on toki ruokkinut entisestään urheilukulttuurin homofobiaa, kuten Turtiainen referensseihin viitaten toteaa (s. 63), mutta uskaltaisin väittää, että samanaikai-

sesti ulostulolla on ollut valtava poliittinen ja voimauttava merkitys Navratilovan uraa seuranneille lesboille ja homoille.

Kokoelman mielenkiintoisimmaksi – mutta myös raskaimmaksi – luettavaksi muodostuu Marianna Laihon artikkeli sairauksien kulttuurisista, arvolatautuneista ja sukupuolittuneista merkityksistä. Laihon tutkimuksen kohteina ovat perinteisesti etupäässä naisten taudeiksi määritellyt hysteria ja tuberkuloosi sekä uudempana tulokkaana rintasyöpä. Niiden on Laihon mukaan kunkin uskottu (ja uskoteltu) puhkeavan ihmisen (lue: naisen) oman toiminnan seurauksena tai esimerkiksi turhan voimakkaan tai vastavuoroisesti tukahdutetun toiminnallisuuden ja tunne-elämän vuoksi. Yhtäältä artikkelin tekevät raskaaksi sen fyysinen pituus ja monipolvisuus, ja toisaalta sen koskettavuus henkilökohtaisella tasolla. Naislukija päätyy pohtimaan kysymyksiä siitä, jos itse sairastuisi niin sanottuun ”naisten tautiin”: olisiko se omaa syytäni tai oletettaisiinko ainakin yhteisössäni todella niin?

Katariina Kyrölä yhdistää tutkimuskohteensa, lihavuuden representaatiot, mediaviihteen lajityyppeihin. Hän tuo heti artikkelinsa alussa esille koko *Median merkitykset* -teoksen tutkimuksellisen, tosin hieman itsestäänselvyydeksi muodostuvan eetoksen: se, mitä mediassa esitetään ja miten, kertoo koko yhteiskuntamme arvoista ja asenteista. Kyrölän tehtäväksi tulee osoittaa, että nimenomaan lihavuutta tuotetaan ja kontrolloidaan nykyvihteessä alistamalla sen representaatiot stereotyyppisiksi, usein komediallisiksi, sensaatiomaisiksi, karnevalistisiksi ja speaktaakkelinomaisiksi tai Kyrölän sanoin ”liiallisuuden genreihin” asemoiduiksi esityksiksi. Näin tehdään etenkin lihavan naisen ruumiin osalta.

Kokoelman lopuksi, ennen sen kokoaavaa jälkikirjoitusta, Kaarina Nikunen kirjoittaa tavoilleen uskollisena älykkään ja ajattelua stimuloivan pohdinnan yhteiskunnan ja median pornoistumisesta sekä sen aiheuttamasta hämmennyksestä, kun asiaa ja sen tuottamia tunteita täytyy käsitellä ja reflektoida lapsen vanhempana: tyttären äitinä. Nikunen laajentaa pohdin-

tansa omakohtaisesta vanhemmuudesta koko yhteiskunnan ja sen mediakuvastojen kriittiseen katseluun sekä arviointiin. Suosittelemme artikkelia luettavaksi kaikille, en vain vanhemmille.

Naisen naamio, miehen maski ja Median merkitsemät hämäävät lukijoita pienehköllä ulkomuodollaan eivätkä näin pintansa puolesta välttämättä kerro riittävästi painavasta sisällöstään. Sisällön painavuudessa, tai ehkä pikemmin osuvuudessa ja nokkeluudessa, *Median merkitsemät* ei mielestäni silti aivan yllä edeltäjänsä tasolle. Voisin todeta, että tämä on valitettavaa, mutta ehkä se ei kuitenkaan ole niin. *Naisen naamio, miehen maski* osui ajassaan niin päivänpolttaviin teemoihin, että teos on sen vuoksi ajankohtainen edelleen. Se on mielenkiintoinen aikalaiskuvauksena, mutta merkittävä myös siksi, että vastaavanlaista mutta uudempaa ja päivitettyä, mediaan ja sukupuolittuneeseen katseeseen tarkentuvaa kotimaista artikkelikokoelmaa ei ole oikeastaan tehty. Sen sijaan ruumiillisuutta on tutkittu jo niinkin paljon, että on puhuttu muun muassa tutkimuksen ruumiillisesta käänteestä, ruumisbuumista, ruumiin uudesta tulemisesta, ruumiin uudesta materialismista ja jopa sarkastisesti ruumiin ylösnousemuksesta. Tässä jo aika laajassa ruumiillisuustutkimuksen kontekstissa jotkut *Median merkitsemät* -kokoelman artikkeleista tuntuvatkin osin aiemmin tehdyn tutkimuksen ja esitettyjen huomioiden toistolta. Siitä huolimatta teos täydentää erityisesti sukupuolisensitiivisen otteensa ansiosta tämänhetkistä mediatutkimuskirjallisuutta oivasti. On ilahduttavaa ja odotettua, että kirjoittajat lähtevät kriittisesti analysoimaan ruumiillisuuden esityksiä mediassa sekä sellaisia edelleen varsin harvoin tarkasteltuja ruumiillisuuden entiteettejä kuin ikääntyminen, lihavuus tai sairaus. Näiden ansioiden avulla teos saattaisikin saavuttaa edeltäjänsä tavoin – jos nyt ei aivan klassikko-, niin toivottavasti ainakin – media- ja nais- tutkimusoppiaineiden tenttivaatimuskirjallisuuden aseman.

SANNA KARKULEHTO

SUKUPUOLITTUNEITA VALTARAKENTEITA MEDIATURHEILUSSA

**Riitta Pirinen: URHEILEVA NAINEN
LEHTITEKSTEISSÄ.**

**Tampere: Acta Universitatis
Tampereensis, Tampereen yliopisto.
76 s. (+ artikkelit)**

Maaliskuussa 2006 sosiologian alalta väitelleen Riitta Pirisen väitöskirja *Urheilleva Nainen lehtiteksteissä* on monipuolinen katsaus tapoihin kirjoittaa naisten urheilusta suomalaisissa sanoma- ja naistenlehdissä. Aineisto kattaa naistenlehtimateriaalia 1950-luvulta 1990-luvulle sekä lehtijuttuja *Helsingin Sanomissa* ja *Aamulehdessä* 1980-luvulta 1990-luvun loppupuolelle. Aiheet varioivat naisurheilijoiden henkilöhaastatteluista naisten painonnostoutisointiin, Heli Rantasen olympiavoitosta Naisten Kymppi -juoksutapahtumaan, naisille uusien kilpailulajien kuten nyrkkeilyn ja mäkihypyn käsittelystä satunnaisotokseen urheilu-uutisoinnista. Feministisen, diskurssianalyttisen tarkastelun kohteena ovat enimmäkseen artikkelien tekstisisällöt: naisurheilijoiden marginalisointi ja trivialisointi mutta myös sankarina esittäminen. Kokonaisuudesta piirtyy kuva, jossa naisurheilijoiden lehtirepresentaatiot eivät suinkaan näyttäyty yksiselitteisen sortavina, mutta perinteisten sukupuolihierarkioiden sitkeä valta mediaurheilun saralla ei myöskään jää epäselväksi.

Jos jollakulla on nimittäin ollut sellainen harhaluulo, että naiset ja miehet ovat Suomessa tasa-arvoisia urheilun saralla ja median urheilu-uutisissa, Pirisen väitöskirja ottaa luulot pois. Vaikka Pirinen välttää tarkoin tekemästä liiallisia yleistyksiä aineistonsa perusteella, on aineisto kuitenkin riittävän laaja ja monipuolinen yleisten suuntaviivojen ja tendenssien hahmottamiseen. Pirinen ehdottaa mahdolliseksi jatkotutkimuksen suunnaksi media-aineiston laajentamista, mutta minun on vaikea uskoa, että vielä kattavampi aineisto